

Krock mellan vision och verklighet i vården

Svenska Dagbladet den 13 september 2018

För att klara de växande behoven inom sjukvården räcker det inte att politikerna fortsätter i valrörelsens invanda och bekväma hjulspår. Bristen på vårdpersonal inom flera specialområden är på väg att förvärras ytterligare samtidigt som en mycket snabb teknikutveckling ritas om kartan för hälso- och sjukvården. Redan idag knacker robotar och artificiell intelligens på dörren men personalen får inte det stöd som krävs för att klara omställningen. Snarare ser vi idag en verklighet där arbetet inom vården alltjämt tyngs av tröga och inkompatibla it-system som leder till dubbelarbete och frustration.

Kompetensförsörjning och nya karriärvägar nämns visserligen i "Vision e-hälsa 2025," gemensamt framtagen av Socialdepartementet och Sveriges Kommuner och Landsting, SKL. I visionen torgförs även att Sverige ska vara bäst i världen på e-hälsa, ett mål som ska vara avböckat i mitten av nästa decennium. Höga ambitioner är bra men för att implementera ny teknik på ett bra sätt behövs det betydligt mer mod för att leda och styra mot förändring.

Ett vanligt misstag – i alla branscher – är att se digitalisering som i huvudsak en teknisk fråga. Det som behövs är en väl avvägd kombination av teknik, styrning och organisationsstöd. Särskilt inom kunskapsintensiva områden som hälso- och sjukvården är det centralt att personalen är med på resan och får det stöd som behövs. Att förstå detta är helt avgörande. Utvecklingen måste också drivas utifrån faktiska behov. Både professioner och patienter måste vara delaktiga i hela processen.

Det är därför illavarslande att landstingen fortsätter att halka efter. Dels blir det dyrare att senare komma ikapp, dels blir landsting och regioner mindre attraktiva som arbetsgivare jämfört med privata aktörer. En sund konkurrens mellan privat och offentlig vård kan istället stärka båda.

Det vi ser idag är att robotarna har passerat en gräns där människan på allvar börjar få konkurrens inom olika specialistområden. Bara det senaste året har forskare framgångsrikt "tränat" AI-robotar med så kallade neurala nätverk för att ställa diagnos. Forskningen visar att robotarna kan matcha – och i vissa fall är bättre – än specialister att bedöma bland annat vissa former av hudcancer, lungcancer och ögonsjukdomar. I den ansedda tidskriften Nature visar exempelvis forskare att en robot som har tränat på cirka 130 000 bilder är lika bra som dermatologer på att identifiera den vanligaste respektive den dödligaste formen av hudcancer. Dessutom är robotarna ofta mycket snabbare, vilket kan vara nog så viktigt i akuta lägen.

På sikt ter det sig som ganska osannolikt att en människa kan göra bättre eller snabbare bedömningar än robotar när testresultat ska jämföras med en enorm mängd data eller bilder, inte minst under stark tidspress.

Robotarna är givetvis långt ifrån fullkomliga. De saknar en mängd mänskliga insikter och de kan snubbla över problem som för oss människor ter sig triviala. Robotarna lämpar sig dock utmärkt för att komplettera människan i en rad olika uppgifter, inte minst i svåra men monotona uppgifter, så att människor istället kan fokusera på andra arbetsuppgifter där våra styrkor kommer till sin rätt.

Vissa arbetsuppgifter kommer att försvinna inom sjuk- och hälsovården men det finns ingen risk för någon jobbpokalyps. Snarare är problemet som bekant att det saknas vårdpersonal – läkare som är specialister i allmänmedicin, sjuksköterskor och olika inriktningar på specialistkompetens. Om utvecklingen följer arbetsmarknaden som helhet är vi dock på väg mot en tilltagande jobbpolarisering där de minst respektive mest kvalificerade jobben ökar medan "mittenjobben" gradvis blir färre. När teknikutvecklingen går framåt riskerar de som inte förnyar sin kompetens att allt mer hamna på efterkälken och få sämre utvecklingsmöjligheter. Det riskerar att försämra vården och drabba alla, inte minst den växande skaran äldre.

Vaccinet mot jobbpolarisering inom hälso- och sjukvården – och på arbetsmarknaden som helhet – är att avsätta tid och resurser för vidareutbildning. Här krävs åtgärder på flera fronter. Socialstyrelsen borde tydligt reglera läkares fortbildning så att den inte längre kan prioriteras bort. Men redan nu bör landsting och regioner vara en bättre förebild som arbetsgivare, genom att systematiskt stärka vårdpersonalens digitala kompetens. I annat fall går den högkvalificerade sjukvården alldeles självförvållat från dagens ansträngda läge till en ohållbar situation, fjärran från den fina e-visionen.

Mårten Blix

Heidi Stensmyren